
**De wereld in
verandering**

=

**Taal in
verandering**

Programma dinsdag 19 mei

- ❑ Inleiding: Even voorstellen .... Jurjen Wilschut. Docent Duits op het Keizer Karel College.
  - ❑ Doelen van deze les:
    - Je denkt na over wat “taal” eigenlijk is en over het belang dat wij verschillende “talen” spreken. Taal is communicatie. (5min)
    - Je bent je ervan bewust dat taal aan verandering onderhevig is: Hoe men in de middeleeuwen sprak, spreekt men nu niet meer. (5)
-
- Je kunt verschillende talen vanuit de geschiedenis onderverdelen in taalfamilies en je kunt ook aangeven hoe het komt dat talen soms op elkaar lijken, maar soms ook totaal van elkaar verschillen. (15)
  - Je leert de verschillen in klanken tussen het Nederlands en het Duits en je maakt je eerste stapjes in deze taal. (15)

Wat verstaan jullie onder het begrip “Taal”?

Overleg met je buurman/vrouw en noteer een paar zaken. Wat valt er allemaal onder “taal”?

Definitie door Van Dale:

taal (*de; v(m);* meervoud: *talen*)

1spraakklanken waarmee je je gedachten en gevoelens aan anderen kenbaar maakt

2spraakklanken van een bep. gemeenschap: *de Nederlandse taal; in alle talen zwijgen* volstrekt zwijgen

3dat wat iem. zegt, zijn woorden: *taal noch teken geven* niets van zich laten horen

4(*in het algemeen*) middel om gedachten en gevoelens kenbaar te maken: *gebarentaal, lichaamstaal*

-
- ☐ Is taal dus alleen maar woorden? Nee, want ....
  - ☐ Waarvoor gebruik je taal? Als .....
  - ☐ Verschil non-verbale en verbale communicatie
  - ☐ Waarom is het dus belangrijk dat wij veel talen spreken?

Onze taal is in de loop der tijden (door de geschiedenis) veranderd: Niet alleen qua woorden, maar ook qua grammatica en zinsstructuren.

“Hebban olla vogala nestas hagunnan hinase hic anda thu, wat unbidan we nu” (**Oud Nederlands, rond 1100: oudste Nederlandse zinnetje**).

Vraag voorafgaand aan het filmpje: Wat zou dit zinnetje kunnen betekenen, denken jullie?

In dit korte filmpje vertelt men over de betekenis van een zin uit het Oud Nederlands en de oorsprong van dit zinnetje:

<https://schooltv.nl/video-item/high-speed-history-hebban-olla-vogala>

“Hebben alle vogels nestjes begonnen,
behalve jij en ik, waar wachten we nog
op?” (Nieuw Nederlandse vertaling)

Woorden van het jaar 2020: Deze woorden zijn tijdens de Coronacrisis ontstaan en die was er voor 2020 nog niet ...

anderhalvemetersamenleving

samenleving die zo is ingericht dat burgers in de publieke ruimte en in publiek toegankelijke locaties ten minste anderhalve meter afstand tot anderen kunnen bewaren, m.n. ter voorkoming van virusepidemieën

viruswappie

---

scheldwoord voor iemand die de ernst van corona en/of de coronapandemie ontkent en/of probeert een alternatieve waarheid daarover te verspreiden via de (sociale) media, m.n. scheldwoord voor iemand die bizarre ideeën over het virus heeft en bijvoorbeeld vermoedt dat de viruspandemie onderdeel is van een complot

Recentere voorbeelden van “woorden van het jaar” die verandering in de taal aangeven

Woorden van het jaar 2022: Ook dit zijn woorden die symbolisch zijn voor de tijd waarin wij leven (Klimaatzorgen – maatschappelijke tegenstellingen)

enermgietoerisme (o; meervoud: *g.mv.*)¹het reizen (in de winter) naar een warm land om de hoge energieprijzen in het eigen land te ontvluchten

Woord van het jaar 2025 (Tijd van Kunsmatige intelligentie en de juistheid van informatie)

Het door ons gekozen Van Dale Woord van het Jaar 2025 voor Nederland en België is:

hallucineren

hallucineren (gezegd van generatieve taalmodellen): *informatie verstrekken die niet op (betrouwbare) data gebaseerd is en die daarom onnauwkeurig of volstrekt onjuist is*

Hallucineren is geen nieuw woord, maar kreeg er recentelijk deze betekenis bij. Die betekenis werd bovendien in 2025 gangbaar dankzij de brede inburgering van AI-toepassingen, zoals ChatGPT en Gemini, die gebruikmaken van generatieve taalmodellen. We kozen voor dit woord omdat het een belangrijke ontwikkeling in de samenleving én in de taal weerspiegelt. Immers, AI-toepassingen gebruiken ook zelf taal om gebruikersvragen te beantwoorden, ‘zeggen’ soms dingen die onjuist zijn en beïnvloeden zo onze woordenschat.

Nog een ander voorbeeld gezien de huidige informatiestroom via Kuntsmatige Intelligentie: “Desinformatie”

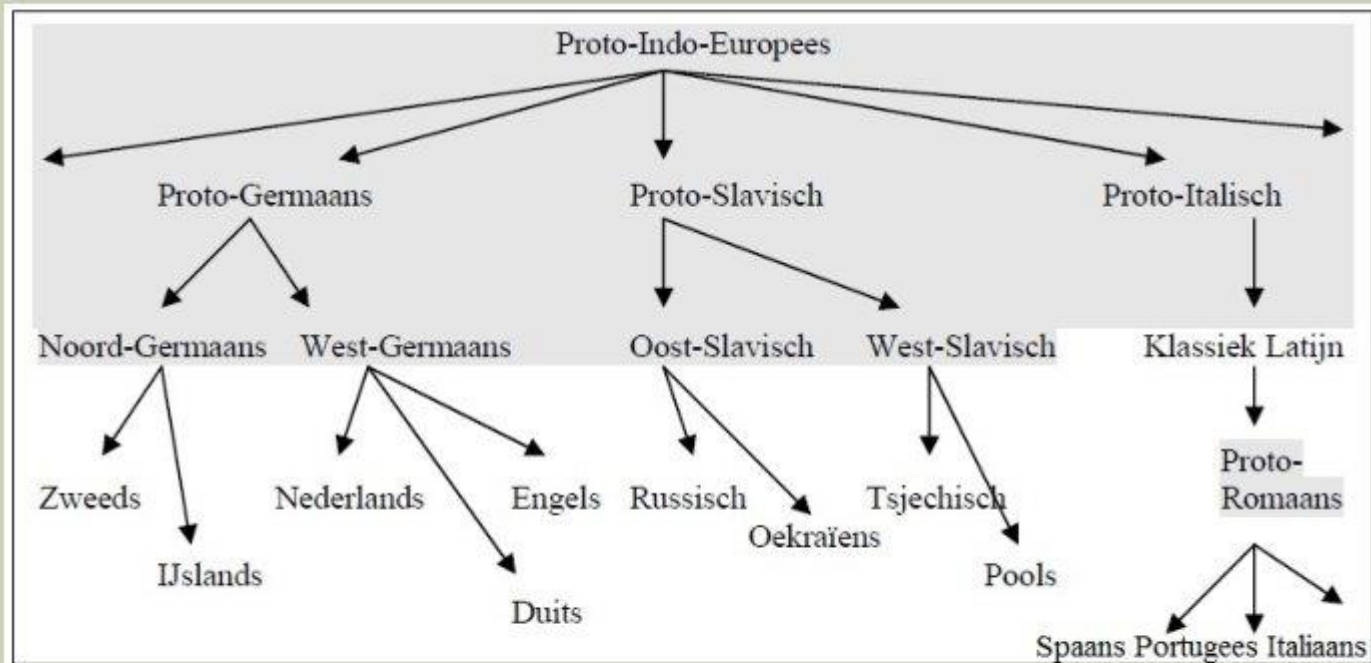
Kinderwoorden van het Jaar 2024/25: Veel Engels (door invloed van Internet)

6-7./Cooked / Bruh / bro (plaats no 2)

Geleend van de Kinderwoord van het Jaar-verkiezing. ‘Cooked’ eindigde dit jaar op nummer twee en betekent ‘betrapt worden’ of ‘in de problemen zitten’. Ook in het kader van klimaatverandering is ‘cooked’ goed te gebruiken. ‘Cooked’, kan dan betekenen: ‘wat is het hier vreselijk warm’, maar ook: ‘de volwassenen hebben er een potje van gemaakt en wij zitten nu de rest van ons leven met de gevolgen’. Kan goed in combinatie met het Kinderwoord van vorig jaar, ‘bruh’, bedoeld om teleurstelling uit te drukken: “Bruh, we zijn cooked.” Beter had ik 2025 niet samen kunnen vatten. (Bron: Trouw – 20 december 2025)

Taalfamilies (bijlage)

INDO-EUROPESE TAALFAMILIE

Taalfamilies

- ❑ De meeste talen uit Centraal Europa zijn afgeleid van het Indo-Europees (taal die rond 3500 v chr. gesproken werd en de basis vormt voor de meeste talen).
- ❑ Vaak zijn er historische mijlpalen aan te wijzen, waarom talen in een bepaald gebied worden gesproken (bv: volksverhuizing, oorlogen) of migratie (het trekken van volkeren)
- ❑ Nederlands is dus een west-Germaanse taal en nauw verwant aan Duits en Engels, echter Frans, Spaans, Portugees en Italiaans behoren tot een andere taalfamilie (Romaanse talen)
- ❑ Er zijn echter ook talen, zoals het Fins en het Hongaars die een totaal andere structuur hebben en niet afgeleid zijn van het Indo-Europees. Dit heeft bv ermee te maken dat de hunnen (steppenvolk) twee kanten opging (noordwaarts en richting Hongarije). De talen zijn nu echter qua woordenschat totaal anders. Fins, Ests en Hongaars behoren tot de Fins-Oegrische taalfamilie

Verwantschap

Opdracht 1a: Werk in tweetallen. Probeer eerst uit te vinden in welke taal de volgende (vertaalde) woorden staan en zet die letter achter het vertaalde woord (kies uit: in het D(uits), E(ngels), F(rans), S(paans) en Fi(ns)). Het eerste woord heb ik voor gedaan, nu jullie!

1. drie: drei (D), trois (____), tres (____), kolme (____), three (____)
2. boek: libro (____), livre (____), Buch (____), book (____), kirja (____)
3. stoel: chair (____), Stuhl (____), silla (____), chaise (____), tuoli (____)
4. wind: wind (____), Wind (____), vent (____), viento (____), tuuli (____)
5. vader: père (____), padre (____), isä (____), Vater (____), father (____)

Opdracht 1b: Wat valt jullie op bij de vertalingen van de woorden in deze 5 talen?

Opdracht 2: Werk bij deze oefening alleen. Deel de volgende zinnen in de juiste taalfamilie. Kies uit: Germaanse Taal, Romaanse Taal, Fins-Oegrische Taal en (als je weet welke taal het is) eventueel ook de juiste taal uit die groep (bv: Duits, Engels).

-
1. Hola! Que tal? Estoy bien, gracias.
  2. Hyvää päivää! Missä asut? Minä asun Amsterdamissa.
  3. Hallo! Wissen Sie vielleicht, wie spät es ist? Ja, es ist fast zehn Uhr.
  4. Bonsoir! Pourriez vous me aider? Je cherche un supermarche tout pres d'ici.
  5. Hello! This last sentence is probably the easiest one to understand.

Hoe zou het komen, dat jullie bij de laatste zin waarschijnlijk meteen herkennen dat dit een .....zin is?

Verwantschap

Germaanse talen:

NEDERLANDS- slapen

DUITS – schlafen

ENGELS – sleep

Romaanse talen:

FRANS – dormir

ITALIAANS – dormire

SPAANS – dormir

PORTUGEES – dormir

Vergelijk FINS: nukkua

Goedenacht, ik ga slapen

Gute Nacht, ich gehe schlafen

Goodnight, I'm going to sleep

Bonne nuit, je vais dormir

Buona notte, vado a dormire

Buenas noches, voy a dormir

Boa noite, eu vou dormir

hyvää yöta, menen nukkumaan.

Verwantschap NL- D

au

De Duitse tweeklank **au** verschijnt in de Nederlandse woorden meestal als **ui** of **o**

<i>Haus</i>	- <i>huis</i>
<i>Traum</i>	- <i>droom</i>

p/b – f/v

Deze medeklinkers worden vaak verwisseld

<i>kaufen</i>	- <i>kopen</i>

---

z

Aan het begin van een woord of lettergreep verschijnt de Duitse **z** in het Nederlands vaak als een **t**

<i>Zeit</i>	- <i>tijd</i>

Soms tref je meerdere verschuivingen aan in één woord:

<i>der Zauberer</i>	- <i>tovenaar</i>

Verwantschap NL-D

- ❑ Het Nederlands en het Duits lijken op elkaar omdat ze allebei Germaanse Talen zijn.
  - ❑ Toch is het Nederlands anders. Dat komt doordat bepaalde klanken in een groot deel van Duitsland in de loop der tijd verschoven zijn (vooral in het zuiden en midden). In het Noorden van Dld vindt men in bepaalde dialecten veel van het Nederlands terug.
  - ❑ Een paar algemene klankverschuivingen tussen NL en D (volgende slide)
-

<i>Oudhoogduits</i>	<i>Duits</i>	<i>Nederlands</i>		
<i>p > pf</i>	Got. pund Osa. appel	pfunt apfuli	Pfund Apfel	pond appel
<i>t > (t)s</i>	Got. tiuhan Osa. settian	ziohan setzen	ziehen setzen	trekken zetten
<i>k > kch/ch</i>	Osa. wekkian Osa. makon	wecchan mahhon	wecken machen	wekken maken

Verwantschap NL-D

- ❑ Opdracht: Geef van de volgende woorden aan, met behulp van de vorige slide, wat dit Duitse woord in het Nederlands betekent.

Herken het Nederlandse woord:

die Aufgabe -

Zulage -

taub -

die Taube -

die Zeit -

---

geben -

das Dorf -

die Maus -

der Zahn -

saugen -

auf -

Huiswerk voor les 2

Leer de volgende woorden Duits – Nederlands voor de volgende les op donderdag 18 juni! (volgende slide en geprinte bijlage)

+ het blad met telwoorden in het Duits

Duits (Deutsch)	Nederlands (Niederländisch)
Die Sprache	de taal
Die Welt	de wereld
Die Schule	de school
Das (Schul)Fach	het (school)vak
Physik	natuurkunde
Chemie	scheikunde
Geschiede	geschiedenis
Ich –du –er/sie/es	Ik – jij – hij/zij/het
Wie (heißt du/heißt er/sie)	Hoe (heet jij/heet hij/zij)
Wo (wohnt er/sie)	Waar (woont hij/zij)
Woher (kommst du/kommt er/sie)	waar vandaan (kom jij/komt hij/zij)
Tschüss	Tot ziens/doei
Bis zum nächsten Mal	Tot de volgende keer!
Danke schön!	Dank je wel!